



## Peranan budaya terhadap penyertaan lelaki dan wanita Bidayuh dalam pendidikan

N Lyndon<sup>1</sup>, Selvadurai S<sup>1</sup>, MJ.Fuad<sup>1</sup>, Amriah B<sup>1</sup>, Mohd. Helmi Abdul Rahim<sup>2</sup>

<sup>1</sup>Pusat Pengajian Sosial, Pembangunan dan Persekitaran, Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan, Universiti Kebangsaan Malaysia

<sup>2</sup>Pusat Pengajian Komunikasi, Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan, Universiti Kebangsaan Malaysia

Correspondence: Novel Lyndon (email: [novellyndon@gmail.com](mailto:novellyndon@gmail.com))

### Abstrak

Budaya memainkan peranan yang penting dalam menentukan ideologi gender seseorang individu, terutama bagi mentakrifkan hak-hak, tanggungjawab serta tingkah laku yang sesuai untuk wanita dan lelaki. Budaya juga turut berpengaruh ke atas tahap penyertaan dan pencapaian akademik seseorang mengikut gendernya. Objektif utama kajian ini adalah untuk menentukan pengaruh budaya dalam penyertaan dan pencapaian akademik lelaki dan wanita Bidayuh. Kajian ini menggunakan strategi penyelidikan fenomenologi kerana ia memberi tumpuan kepada pengalaman hidup seseorang. Oleh itu, dalam kajian ini perbezaan dalam pencapaian akademik lelaki dan wanita Bidayuh telah dibina dari pandangan dunia masyarakat Bidayuh itu sendiri dengan menggunakan bahasa mereka sendiri. Data telah dikumpul melalui temu bual mendalam dengan 50 orang responden. Analisis menunjukkan bahawa ibu-bapa dan masyarakat Bidayuh mempunyai pandangan yang stereotaip terhadap wanita, membezakan pemberian insentif dan galakan untuk belajar yang mengutamakan lelaki, menyebabkan pencapaian positif pendidikan kaum lelaki. Implikasinya, jika wanita Bidayuh berhadapan dengan dua peranan iaitu menjaga anak-anak mereka dan mengambil bahagian dalam aktiviti yang produktif, keutamaan harus diberikan kepada peranan reproduktif keluarga dan bukannya dalam aktiviti ekonomi yang produktif. Bagi tujuan mencapai pembangunan yang berterusan dalam kalangan masyarakat Bidayuh, akses yang sama tanpa mengira gender kepada peluang pekerjaan dan pendapatan wajar diutamakan.

**Katakunci:** Bidayuh, budaya, komuniti luar bandar, paradigma fenomenologi, pencapaian pendidikan, penyertaan

## The role of culture on the levels of academic participation and achievement among Bidayuh men and women

### Abstract

Culture plays an important role in determining the gender ideologies of an individual human being, especially in defining the rights, responsibilities and appropriate behaviour for women and men. Culture also has some bearings on the individual levels of academic participation and achievement of a person according to his/her gender. The main objective of this study is to determine the influence of culture in educational attainment of Bidayuh men and women. This study adopted phenomenology research paradigm as a strategy focusing on the lived-through experience of an individual person. Therefore, in this study the differences in educational attainment of Bidayuh men and women were constructed by the world view of the Bidayuh community itself using their own words. Data were gathered through in-depth interviews with 50 respondents. Analysis shows that parents and Bidayuh community as whole tended to

have stereotype views on women. They also favoured men over women in giving incentive and encouragement to attend school. This had in turn influenced the high levels of participation and attainment among Bidayuh men in education as compared to women. The implication of this finding is that if women were confronted with two roles of taking care of their younger children and taking part in productive economic activities, the former would be given the priority. For purpose of achieving sustainable development of Bidayuh community, an equal access to employment opportunities and incomes should be given priority disregard of their gender background.

**Keywords:** Bidayuh, culture, educational attainment, participation, phenomenology paradigm, rural community

## Pengenalan

Para penyelidik seperti Novel (2011), Ahmed et al. (2011), Wilson and Ann (2011), Bloom et al. (2011), Ahmed dan Noraini (2011) dan Phuong (2007) dalam kajian mereka di negara-negara Asia Tenggara seperti Thailand, Malaysia, Filipina dan Vietnam, menunjukkan kebanyakan isu-isu yang berkaitan budaya termasuk hal kerohanian, organisasi dan pandangan dunia orang-orang tempatan selalu diabaikan dalam perancangan pembangunan di tahap struktur makro. Ini kerana idea pembangunan dibina berasaskan pengetahuan saintifik Barat yang sering bercanggah dengan pengetahuan, budaya dan nilai tempatan. Pengetahuan saintifik yang ideal mungkin berbeza daripada konsep dan makna yang digunakan oleh pelaku sosial tempatan (Nasser, 2005; Dicks et al., 2011; Iphofen, 2011). Ini menyebabkan program pembangunan yang dilaksanakan tidak menepati sasaran.

Budaya sentiasa menjadi sebahagian daripada isu penting dalam pembangunan masyarakat tradisional, terutama dalam hal yang berkaitan dengan gender (Wilson & Ann, 2011; Lavers, 2008; Hayrol et al., 2010). Ini kerana budaya memainkan peranan yang penting untuk menentukan ideologi gender dalam mentakrifkan hak, tanggungjawab dan tingkah laku yang sesuai untuk wanita dan lelaki. Mereka juga akan mempengaruhi akses dan kawalan ke atas sumber dan penyertaan dalam membuat keputusan. Ideologi gender juga selalunya memperkukuhkan lagi idea mereka terhadap taraf lelaki dan wanita (Phuong, 2007; Bloom et al., 2011) di mana lelaki mempunyai taraf kuasa yang lebih tinggi berbanding wanita. Kadang-kala budaya diterapkan sebagai adat atau tradisi dan dianggap sebagai semulajadi serta tidak berubah. Di sebalik andaian ini, budaya sentiasa berubah dan bertahan lama. Sebagai contoh, kajian yang dilakukan oleh Novel et al., (2011), Moktan (2010), Wilson dan Ann (2011) dan Rashidpour dan Hosseini (2010) menunjukkan bahawa di kawasan-kawasan luar bandar, keperluan dan kebimbangan wanita telah diabaikan dan lebih tidak bernasib baik, berdasarkan kedudukan ekonomi yang lemah berbanding dengan lelaki.

Contohnya seperti Malaysia, proses pembangunan yang digunakan semenjak 30 tahun yang lalu berjaya mengurangkan tahap kemiskinan daripada 16.5 peratus pada tahun 1990 kepada 8.9 peratus pada tahun 1995 (Malaysia, 2010) dan selanjutnya kepada 4.1 peratus pada tahun 2010 (Malaysia, 2010). Walau bagaimanapun, tahap kemiskinan mengikut gender masih berbeza kerana wanita masih di anggap lebih miskin dari kaum lelaki. Senario ini menunjukkan bahawa hasil pembangunan pesat di Malaysia telah memberikan impak yang berbeza antara lelaki dan wanita dalam mana-mana kedudukan (Novel et al., 2011). Wanita telah terlalu lama jauh ketinggalan di era pembangunan berbanding lelaki walaupun mereka membentuk hampir separuh daripada populasi (Hayrol et al., 2010). Antara sebab-sebab wanita diabaikan di era pembangunan adalah, pembahagian gender tradisional buruh, pandangan stereotaip terhadap wanita, sikap agama, mempunyai anak-anak, status perkahwinan, pengaruh etnik dan / atau mungkin dari pandangan prejudis dan diskriminasi tulen (Johnston-Anumonwo & Doane, 2011). Wilson dan Ann (2011) dan Lavers (2008) menunjukkan bahawa terdapat sesetengah budaya yang tidak menggalakkan atau melarang wanita daripada bekerja di luar rumah mereka. Sebagai contoh, wanita di Bangladesh dan Afrika tidak boleh menerima tahap pekerjaan yang sama berbanding dengan lelaki (Lavers, 2008; Johnston-Anumonwo dan Doane, 2011). Ia juga bergantung kepada sikap wanita itu

sendiri, iaitu mereka merasakan bahawa lelaki dilabelkan sebagai ketua dan mempunyai taraf yang lebih tinggi daripada wanita (Yassin, 2010; Firouzjaie, 2007). Kehadiran kanak-kanak juga bermakna majoriti wanita perlu kekal di rumah masing-masing (Wilson & Ann, 2011; Novel et al., 2011; Lavers, 2008). Dengan latar belakang ini, ia adalah penting untuk melihat dengan lebih mendalam lagi tentang pembabitan wanita dalam pendidikan.

## Metodologi kajian

### *Keterangan kawasan kajian*

Kajian ini telah dijalankan di Daerah Serian yang terdiri daripada 261 kampung. Daerah Serian berada di bawah pentadbiran Bahagian Samarahan dan ditadbir oleh seorang Residen selepas Samarahan secara rasminya dijadikan sebagai Bahagian pada 1 Januari 1987 (Sarawak, 2004). Setiap daerah ditadbir oleh Pegawai Daerah. Manakala, Daerah Kecil pula ditadbir oleh Pegawai Tadbir (Sarawak, 2010). Daerah Serian sebenarnya merupakan sebuah daripada empat daerah yang terdapat dalam Bahagian Samarahan, Sarawak (Sarawak, 2010). Daerah Serian meliputi kawasan seluas 2040 km persegi yang terdiri daripada 13 zon dengan jumlah penduduk seramai 80,061, 40,085 (50.06%) daripadanya adalah lelaki dan 39,976 (49.9%) adalah perempuan (Sarawak, 2010). Daerah Serian pada amnya terletak kira-kira 64 kilometer ke selatan Bandaraya Kuching atau satu jam perjalanan dari Bandaraya Kuching dan mempunyai sebuah daerah kecil, iaitu Daerah Kecil Tebedu yang merupakan Pintu Masuk Utama (*International Border Crossing*) bagi Malaysia/Indonesia (di Sarawak) (Sarawak, 2004). Daerah Kecil Tebedu ini terletak 43 kilometer dari Bandar Serian. Daerah Serian secara amnya bersempadan dengan Bahagian Kuching di kawasan utara, Daerah Simunjan di kawasan timur dan Kalimantan Barat, Indonesia di kawasan selatan. Daerah Serian mempunyai sebuah bandar utama dan tujuh pekan kecil yang menjadi pusat urusan penduduk daerah ini (Sarawak, 2010).

### *Pendekatan dan strategi penyelidikan kajian*

Pendekatan fenomenologi telah dipilih untuk digunakan dalam kajian ini. Hal ini kerana pendekatan fenomenologi mencadangkan agar pemahaman tentang realiti kehidupan aktor sosial haruslah melalui pengalaman subjektif aktor sosial yang merangkumi pandangan, suara hati dan sikap aktor sosial tersebut terhadap diri dan dunianya dan bukannya dipengaruhi oleh proses modenisasi yang berlaku dalam persekitaran sosialnya (Blaikie, 2000; Bhaskar, 1979; Giddens, 1976). Menurut Blaikie (2000) pendekatan fenomenologi telah diintegrasikan oleh Schutz dalam sains sosial yang menyatakan bahawa objek penelitian ilmu sosial pada asasnya mempunyai hubungan dengan interpretasi tentang realiti. Oleh sebab itu, penyelidik sosial haruslah membuat interpretasi terhadap realiti yang diamati memandangkan aktor sosial dan penyelidik sosial terikat antara satu sama lain ketika membuat interpretasi terhadap realiti yang dikaji (Schutz, 1976; Husserl, 1964).

Tanggungjawab penyelidik sosial kemudiannya ialah untuk menjelaskan secara ilmiah proses penghasilan realiti sosial ini. Seterusnya dalam melakukan penelitian, pengkaji sosial haruslah menggunakan kaedah interpretasi yang sama dengan aktor sosial yang ingin diselidiki sehingga penyelidik sosial dapat memasuki dunia interpretasi aktor sosial yang ingin dijadikan sebagai objek penelitian (Schutz, 1976; Blaikie, 2000). Temubual mendalam dengan semua pemberi maklumat telah dijalankan dalam bahasa Bidayuh. Responden dalam kajian ini telah dikenal pasti menggunakan persampelan bukan kebarangkalian, dengan gabungan persampelan pertimbangan atau digunakan untuk tujuan tertentu, pensampelan meluas dan persampelan teori. Mereka telah menyatakan bahawa mereka sedang mengalami perubahan dari segi pembangunan dan taraf sosio-ekonomi komuniti Bidayuh lebih 10

tahun yang lalu. Dalam kajian ini, penyelidik merasakan bahawa data telah mencukupi selepas 30 temubual. Data tersebut dirujuk apabila maklumat yang didapati dari temubual tersebut sudah tidak lagi penting (Bogdan & Biklen, 1998). Oleh kerana sesi temubual adalah satu proses pembelajaran, topik yang dibincangkan akan terus berkembang apabila diteruskan. Oleh itu, adalah digalakkan untuk menjalankan temubual kali kedua dengan kebanyakan responden, terutamanya dengan orang-orang yang telah ditemubual di peringkat awal. Bilangan temubual pusingan kedua akan ditentukan apabila objektif teori telah dicapai. Oleh itu, sebanyak 50 responden telah mengambil bahagian dalam kajian ini.

#### *Pengumpulan data dan had waktu*

Data telah dikumpul melalui temubual yang mendalam dengan responden dalam tempoh masa enam bulan. Temubual telah dijalankan dengan menggunakan panduan temubual dan pita rakaman. Setiap temubual berlangsung selama kira-kira satu hingga dua jam bergantung kepada situasi. Keseluruhan tempoh temubual tersebut dirakam selama enam puluh jam dan menghasilkan 220 halaman transkripsi. Kesemua temubual disalin semula dan diformat untuk dimasukkan ke dalam pangkalan data Nvivo dan digunakan untuk membuat kategori dan indeks data. Oleh kerana data tersebut dalam bentuk teks, maka kaedah yang digunakan adalah dengan mewujudkan kategori, pengindeksan atau mengekodkan dokumen, pengisihan data untuk mengesan corak dan menjana tipologi. Kenyataan daripada responden telah dikenal pasti untuk penjelasan. Walau bagaimanapun, makna asal telah dikekalkan. Sekali lagi, selepas kategori dan sub-kategori yang telah dihasilkan, setiap transkripsi kemudiannya dikaji semula beberapa kali untuk kejelasan. Temubual dengan semua responden telah dijalankan dalam bahasa Bidayuh.

#### *Analisis data*

Kesemua temubual akan ditranskripsikan dan diformatkan untuk dimasukkan ke dalam pangkalan data Nvivo dan digunakan untuk mencipta kategori dan untuk mengindeks data. Memandangkan data adalah dalam bentuk transkrip, maka kaedah yang digunakan lebih menjurus kepada pembentukan kategori, membuat indeks atau mengkodkan dokumen, *sorting data* untuk mengesan pola dan menghuraikan pola. Terdapat lima rangkaian aktiviti telah dijalankan oleh penyelidik semasa proses analisis data dijalankan. Rangkaian aktiviti analisis data adalah seperti yang berikut: i) temubual yang telah dirakamkan dengan setiap responden kemudiannya akan disalin dan diterjemahkan dalam bentuk transkrip. Proses penyalinan dalam bentuk transkrip ini ditulis pada peringkat awal dalam Bahasa Bidayuh iaitu bahasa *native* atau bahasa pribumi populasi yang dikaji; ii) sebelum transkrip ini ditulis atau dihasilkan penyelidik akan mendengar temubual yang telah dirakamkan ini sekurang-kurangnya dua kali bagi memastikan tiada temubual yang tertinggal atau diabaikan; iii) sebaik sahaja proses transkripsi selesai, setiap transkrip atau teks ini kemudiannya akan diulas atau diberi pertimbangan semula beberapa kali dan disusun semula untuk menggambarkan satu penghuraian secara ringkas tentang kualiti hidup komuniti Bidayuh. Seterusnya, ini akan memacu kepada proses pembersihan data termasuklah membuat beberapa pembetulan yang bersesuaian dan penyingkiran beberapa data yang berlebihan atau diulang semula; iv) data kemudiannya disimpan dalam fail dengan menggunakan nama yang berbeza; v) untuk menjelaskan dan mengurangkan pengaruh kecondongan penyelidik kepada satu pihak, transkrip ini kemudiannya diterjemahkan dalam Bahasa Melayu. Walaupun begitu, beberapa tema dalam Bahasa Bidayuh iaitu bahasa *native* yang digunakan oleh komuniti Bidayuh dalam kehidupan seharian mereka apabila membuat penghuraian atau penceritaan tentang kualiti hidup yang difahami oleh mereka masih lagi dikekalkan; dan akhi sekali vi) langkah seterusnya yang dianggap sangat penting dalam kajian ini ialah mengurus data melalui proses kategori. Dalam proses tersebut penyelidik akan membangunkan satu jadual matrik sebagai satu cara untuk menjadualkan hasil kajian kepada gaya atau cara yang lebih tersusun dan teratur. Dengan menggunakan tema yang dihasilkan daripada analisis komparatif secara berterusan (Bogdan &

Biklen, 1998), penyelidik akan menjadualkan petikan khusus berdasarkan garisan nombor yang muncul dalam skrip.

## Hasil kajian dan perbincangan

Kajian ini mendapati bahawa alasan yang paling menonjol yang menyumbang kepada perbezaan di antara lelaki dan wanita Bidayuh dalam pencapaian pendidikan adalah pengaruh budaya. Kedua-dua sebab utama ini telah menyebabkan masalah yang dihadapi oleh wanita dalam mendapatkan peluang pendidikan dan pekerjaan. Menyediakan pendidikan kepada wanita dianggap tidak menguntungkan oleh ibu bapa mereka dan masyarakat. Oleh itu, tahap buta huruf di kalangan wanita Bidayuh masih lebih tinggi daripada lelaki Bidayuh. Walau bagaimanapun, akhir-akhir ini, wanita mempunyai akses kepada pendidikan tinggi tetapi mereka lebih suka untuk memilih kursus-kursus yang dianggap lebih sesuai untuk wanita seperti ekonomi rumah tangga, pengajaran, dan katering hotel. Pada tahap yang tertentu, ia menghadkan peluang mereka kepada pilihan pekerjaan yang lebih luas.

### *Peranan budaya*

Hasil kajian mendapati dua isu budaya, yang boleh mempengaruhi penyertaan wanita Bidayuh dalam pendidikan, iaitu, pandangan stereotaip terhadap wanita daripada perspektif ibu bapa dan masyarakat, insentif dan galakan. Isu-isu ini sehingga ke tahap tertentu menghalang wanita daripada membuat pilihan dalam pendidikan.

i) Pandangan stereotaip wanita terhadap pendidikan: Majoriti responden dalam kajian ini menunjukkan bahawa pandangan stereotaip wanita adalah penyebab utama wujudnya perbezaan antara lelaki dan wanita Bidayuh dalam pencapaian pendidikan. Menurut mereka, pandangan stereotaip wanita dalam kajian ini boleh dibahagikan kepada dua kategori, iaitu, pandangan daripada ibu bapa dan masyarakat. Pandangan ibu bapa terhadap pendidikan adalah berdasarkan sama ada penyertaan wanita Bidayuh dalam proses pendidikan adalah penting atau tidak. Manakala, pandangan stereotaip masyarakat wanita dapat dilihat dengan cara mereka meletakkan kebimbangan, penghargaan dan pengiktirafan kepada kepentingan penyertaan wanita Bidayuh dalam aktiviti pencapaian pendidikan. Pandangan stereotaip ini tidak menggalakkan anak-anak gadis untuk meneruskan pelajaran mereka selepas sekolah rendah. Cecelia yang telah terlibat selama 20 tahun dalam profesion pendidikan, membuat kenyataan tentang pandangan ibu bapa Bidayuh terhadap penyertaan wanita Bidayuh berbanding dengan lelaki dalam bidang pendidikan terutama di peringkat yang lebih tinggi.

Saya telah terlibat selama 20 tahun dalam profesion pendidikan dan saya rasa kebanyakan ibu bapa Bidayuh masih tidak mengiktiraf dan berfikir negatif terhadap penyertaan pelajar wanita Bidayuh dalam bidang pendidikan terutamanya di peringkat yang lebih tinggi. Anda tahu apakah persepsi ibu bapa tentang penglibatan mereka? Mereka berkata bahawa walaupun wanita mempunyai kelayakan yang tinggi, mereka akan berakhir di dapur juga. Mereka tidak akan mampu pergi lebih jauh dengan pendidikan mereka dan pendidikan tinggi tidak penting bagi wanita Bidayuh. Oleh itu, ia adalah lebih baik jika wanita tidak pergi ke sekolah kerana akhirnya suami mereka akan menanggung mereka apabila mereka sudah berkahwin.

Andrew tidak bersetuju dengan ibu bapa yang tidak mengiktiraf penyertaan wanita Bidayuh dalam usaha pencapaian pendidikan terutamanya di peringkat pembelajaran yang lebih tinggi. Beliau percaya bahawa

kedua-dua lelaki dan wanita perlu mempunyai peluang yang sama dalam bidang pendidikan pada/atau dengan lain-lain kumpulan etnik. Beliau berkata:

Saya rasa ianya sama sekali tidak adil jika ibu bapa berpendapat bahawa wanita tidak akan pergi lebih jauh dengan sijil pembelajaran mereka yang tinggi itu. Ibu bapa harus berfikir bahawa lelaki dan wanita perlu sama-sama bersaing dengan etnik lain dalam pembangunan. Ibu bapa Bidayuh perlu mengubah persepsi negatif mereka terhadap wanita Bidayuh dan berfikir bahawa wanita Bidayuh tidak akan pergi ke mana-mana dengan tahap pembelajaran yang lebih tinggi.

Mary, seperti pemberi maklumat yang lain juga merasakan bahawa kebanyakan ibu bapa Bidayuh hari ini masih merasakan bahawa penyertaan wanita Bidayuh dalam bidang pendidikan tidak berguna dan tidak memberi keuntungan kepada mereka kerana apabila mereka berkahwin mereka akan berakhir di dapur jua. Mereka perlu bertanggungjawab untuk menjaga suami mereka daripada menggunakan pendidikan yang mereka ada secara aktif. Beliau berkata:

Sebagai contoh di dalam kawasan yang saya duduki, beberapa keluarga Bidayuh tidak serius dalam pendidikan anak-anak perempuan mereka berbanding dengan mendidik anak-anak lelaki mereka. Persepsi mereka mengatakan bahawa tidak kira berapa tinggi pendidikan wanita, kehidupan mereka akan berakhir di dapur dan mereka perlu bertanggungjawab kepada suami mereka dan bukannya menggunakan tahap pendidikan mereka dalam mencari pekerjaan.

Pada tajuk yang sama, Deli berpendapat bahawa persepsi ibu bapa Bidayuh pada wanita tidak menyedari bahawa kepentingan pendidikan mereka telah mempengaruhi status kehadiran pendidikan mereka. Beliau berpendapat;

Walaupun saya hanyalah seorang petani, saya masih ingat bahawa beberapa rakan Bidayuh saya masih mempunyai persepsi yang salah tentang penyertaan wanita dalam bidang pendidikan. Kata-kata seperti 'tidak kira berapa tinggi pendidikan seorang wanita, dia masih akan kembali untuk melakukan kerja-kerja rumah dan akhirnya dia akan mengikut suaminya,' adalah tanggapan umum terhadap wanita Bidayuh dalam program-program pendidikan kerana mereka kurang disokong dan mengetahui apa yang telah diberi kepada kaum lelaki Bidayuh.

ii) Pendapat komuniti: Majoriti responden merasakan bahawa pandangan stereotaip masyarakat terhadap wanita mengenai kerjaya dan pendidikan juga telah menghalang penyertaan aktif wanita Bidayuh dalam usaha mendapatkan pendidikan. Ini adalah kerana masyarakat Bidayuh tidak memberi peluang atau peningkatan kepada wanita. Kebanyakan mereka memberi komen-komen negatif dan kadang-kala tidak menghargai penyertaan wanita Bidayuh untuk melanjutkan pelajaran ke peringkat yang lebih tinggi berbanding dengan lelaki. Masyarakat Bidayuh hanya akan menghormati dan mengiktiraf anak-anak lelaki mereka dengan pencapaian akademik yang baik tetapi tidak jika ianya berlaku pada anak-anak perempuan mereka. Pandangan di atas adalah amat dirasai oleh James:

Berdasarkan pengalaman saya sendiri sebagai seorang pemimpin masyarakat Bidayuh, saya merasakan bahawa masyarakat Bidayuh di kawasan saya lebih suka untuk menunjukkan kanak-kanak lelaki dan bukannya anak-anak perempuan mereka. Sebagai contoh, jika anak-anak perempuan mereka lulus dengan keputusan yang baik, mereka

akan mengatakan bahawa dia tidak akan kemana-mana dengannya. Kebanyakan pihak individu tertentu dalam kaum Bidayuh juga terasa bahawa ianya tidak penting untuk kaum wanita Bidayuh untuk memperolehi tahap pelajaran yang tinggi kerana ia tidak menguntungkan berbanding kaum lelaki. Mereka merasakan ia tidak menguntungkan dari segi ekonomi jika kaum wanita mempunyai tahap pembelajaran yang tinggi seperti taraf university kerana jika mereka berkahwin suatu hari nanti, mereka perlu mengikut kehendak suami mereka. Oleh itu, sesetengah daripada mereka akan berhenti kerja.

Seorang lagi responden, Julie, yang juga menyuarakan pandangan yang sama:

Saya rasa, salah satu daripada sebab-sebab mengapa masyarakat Bidayuh berpendapat ia tidak terlalu penting bagi wanita Bidayuh untuk belajar di peringkat yang lebih tinggi pembelajaran adalah kerana selepas mereka berkahwin, mereka akan mengikuti suami mereka pada akhirnya, dan bukannya membantu ibu bapa mereka dari segi bantuan kewangan, berbanding dengan orang-orang Bidayuh yang sentiasa berkahwin lewat. Saya merasakan bahawa dalam peringkat pembelajaran rendah seperti sekolah rendah dan sekolah menengah. Senario ini tidak serius berbanding di peringkat pengajian yang lebih tinggi.

Dalam konteks yang sama, Alice yang menyifatkan dirinya sebagai orang yang berpengalaman dan berpengetahuan tinggi tentang masyarakat dan budaya sendiri juga menunjukkan bahawa dia tidak tahu, mengapa masyarakat Bidayuh mempunyai perasaan negatif terhadap penyertaan wanita Bidayuh dalam bidang pendidikan. Beliau berkata:

Saya tidak tahu mengapa perkara ini berlaku. Masyarakat tidak terlalu mengambil berat tentang penyertaan wanita Bidayuh dalam usaha pencapaian pendidikan. Malah apabila beberapa wanita Bidayuh mendapat keputusan yang baik dalam peperiksaan kebangsaan, mereka merasakan bahawa ianya tidak bermakna jika wanita Bidayuh mendapat keputusan yang cemerlang.

iii) Insentif: Majoriti responden merasakan bahawa keluarga Bidayuh kurang memberi insentif terhadap wanita yang mengambil bahagian dalam usaha mengambil pendidikan yang lebih tinggi berbanding dengan lelaki. Kebanyakan responden bersetuju bahawa insentif di sini merujuk kepada pelaburan yang dibuat dalam bentuk bantuan kewangan dan kebendaan dalam bentuk kemudahan daripada institusi-institusi pendidikan. Mereka menyuarakan dengan tegas tentang topik wanita menerima kurang insentif dari keluarga berbanding dengan lelaki. Ibu bapa kurang berminat untuk menyokong pendidikan untuk anak-anak perempuan mereka. Mereka percaya bahawa selepas menghabiskan begitu banyak wang ke atas pendidikan, wanita akan berkahwin dan mereka akan pergi kepada keluarga suami mereka. Dan ini bermakna bahawa mereka tidak boleh menggunakan pendidikan mereka untuk membawa manfaat ekonomi untuk ibu bapa. Kerana ini, tidak hairanlah mengapa akses untuk wanita Bidayuh mendapatkan pendidikan yang lebih baik terutama di peringkat pengajian tinggi masih lagi dipandang lebih rendah daripada kaum lelaki.

Perkara ini amat dirasai oleh Andrew yang berkata bahawa: Berdasarkan pengalaman saya, saya merasakan bahawa wanita Bidayuh kurang menerima sokongan kewangan berbanding lelaki terutamanya dalam peringkat pengajian tinggi. Kebanyakan ibu bapa Bidayuh memilih untuk membuat lebih banyak pelaburan kewangan kepada lelaki terutamanya untuk kemudahan pendidikan seperti komputer dan pengangkutan kerana mereka berasa bahawa kaum lelaki mempunyai potensi yang tinggi untuk membawa manfaat berbanding dengan wanita. Oleh sebab wanita tidak menerima sokongan yang baik daripada ibu

bapa mereka berbanding dengan kaum lelaki terutamanya dari segi kewangan, maka sesuatu yang tidak menghairankan apabila sebahagian besar daripada mereka tidak mempunyai pilihan lain melainkan menamatkan pengajian di peringkat sekolah rendah.

Seperti Andrew, Cecelia juga bersetuju bahawa kekurangan bantuan atau insentif kewangan daripada ibu bapa telah mempengaruhi tahap penyertaan wanita Bidayuh dalam pendidikan. Menurut Cecelia lagi, penyertaan wanita Bidayuh dalam peringkat universiti atau kolej sangat ketara berbanding dengan lelaki. Berikut adalah kenyataan penuh beliau tentang perkara tersebut.

Saya berpendapat bahawa ia berlaku juga di peringkat sekolah rendah dan menengah, tetapi ia tidak terlalu melebar jurangnya berbanding dengan di peringkat universiti atau kolej. Hal ini kerana ibu bapa Bidayuh lebih memilih untuk memberikan sokongan kewangan kepada anak lelaki berbanding dengan anak perempuan. Malah hingga ke hari ini masih terdapat ibu bapa Bidayuh terutamanya di kawasan luar bandar, yang lebih suka melaburkan kewangan mereka yang lebih besar kepada anak lelaki berbanding dengan anak perempuan. Mereka berpendapat bahawa akan menerima faedah yang lebih besar dari pelaburan yang dibuat pada anak lelaki berbanding dengan pelaburan yang yang dibuat ke atas anak perempuan.

## Kesimpulan

Pandangan stereotaip terhadap wanita dari perspektif ibu bapa dan masyarakat, insentif dan galakan adalah isu budaya yang mempengaruhi penyertaan wanita Bidayuh dalam pencapaian pendidikan di Daerah Serian, Sarawak. Kesimpulan di atas memberikan beberapa implikasi seperti jumlah wanita Bidayuh yang buta huruf masih lebih tinggi daripada lelaki Bidayuh. Hal ini menunjukkan bahawa wanita Bidayuh perlu meningkatkan pencapaian pendidikan mereka. Keputusan ini menunjukkan bahawa organisasi Bidayuh seperti Dayak Bidayuh National Action (DBNA), perlu lebih peka tentang perbezaan jantina dalam pencapaian pendidikan dengan mengarahkan lebih banyak khidmat nasihat dan penjelasan kepada masyarakat luar bandar Bidayuh tentang betapa pentingnya pendidikan dalam pembangunan tanpa mengira gender. Kajian harus diteruskan ke atas kesan pembangunan mobiliti sosial lelaki dan wanita Bidayuh.

## Penghargaan

Kajian ini telah dibantu oleh Universiti Kebangsaan Malaysia (UKM) di bawah Geran Galakan Penyelidik Muda (UKM-GGPM-PLW-018-2011).

## Rujukan

- Ahmed F, Siwar C, NorAini HI (2011) Contribution of rural women to family income through participation in microcredit: Empirical analysis. *Am. J. Applied Sci.* **8**, 238-245. DOI: 10.3844/ajassp.2011.238.245.
- Bhaskar R (1979) *The possibility of naturalism: A philosophical critique of the contemporary human sciences*. Brighton, Harvester.
- Blaikie NWH (2000) *Designing social research*. Polity Press, Cambridge.



- Bloom DE, Craig PH, Malaney PN (2011) *The quality of life in rural Asia*. 1st Edn., Oxford University Press, Oxford.
- Bogdan R, Biklen S (1998) *Qualitative research for education*. Needham Heights, MA Allyn & Bacon.
- Dicks B, Flewitt R, Lancaster L, Pahl K (2011) Multimodality and ethnography: Working at the intersection. *Qualitative Research* **11**, 227-237. DOI:10.1177/1468794111400682.
- Firouzaie AA, Sadighi H, Mohammadi MA (2007) The influence of social capital on adoption of rural development programs by farmers in the Caspian Sea region of Iran. *Am. J. Agri. Bio. Sci.* **2**, 15-22. DOI: 10.3844/ajabssp.2007.15.22.
- Giddens A (1976) *New rules of sociological method: A positive critique of interpretative sociologies*. Hutchinson, London.
- Harvey SW (2011) Strategies for conducting elite interviews. *Qualitative Research* **11**, 431-441. DOI: 10.1177/1468794111404329.
- Hayrol AMS, D'Silva JL, Uli J, Bahaman AS (2010) Gender issue in contract farming: The case of Malaysian students. *Am. J. Agri. And Bio. Sci.* **5**, 204-209. DOI: 10.3844/ajabssp.2010.204-209.
- Husserl E (1964) *The idea of phenomenology*. The Hague, Nijhoff.
- Iphofen R (2011) Ethical decision making in qualitative research. *Qualitative Research* **11**, 443-446. DOI: 10.1177/1468794111404330.
- Johnston-Anumonwo, Doane DL (2011) Globalization, economic crisis and Africa's informal economy women workers. *Singapore Journal of Tropical Geography* **32**, 8-21. DOI: 10.1111/j.1467-9493.2011.00416.x.
- Lavers T (2008) Reconciling the needs and wants of respondents in two rural Ethiopian communities. *Social Indicators Research* **86**, 129-147. DOI: 10.1007/s11205-007-9110-x.
- Malaysia (2010) *Population and housing census of Malaysia*. Department of Statistics. Gov't printing office, Kuala Lumpur. Available from: [www.statistics.gov.my](http://www.statistics.gov.my).
- Moktan MR (2010) Impact of recent policy changes on rural communities and species diversity in government-managed forests of Western Bhutan. *Mountain Research and Development* **30**, 365-372. DOI:10.1659/MRD-JOURNAL-D-10-00015.1.
- Novel L, Selvadurai S, Er AC, Mohd Fuad MJ, Zaidah M, Aishah M, Buang A (2011) Intangible factors influencing gender differences in educational attainment using an abductive research strategy. *World Applied Sci. J.* **13**, 46-52. DOAJ e-journals Database, ISSN 1818-4952.
- Pink S (2011) Multimodality, multisensoriality and ethnographic knowing: Social semiotics and the Phenomenology of perception. *Qualitative Research* **11**, 261-276. DOI:10.1177/1468794111399835.
- Phuong TP (2007) Community involvement in urban watershed management: from the US Pacific Northwest to Ho Chi Minh City, Vietnam. *J. Environmental Development* **16**, 307-327. DOI:10.1177/1070496507301063.
- Rashidpour L, Hosseini SJF, Chizari Mand, Mirdamadi SM (2010) The pattern of local community-based management for sustainable rural development in West Azarbaijan province. *Am. J. Agri. Bio. Sci.* **5**, 84-88. DOI: 10.3844/ajabssp.2010.84.88.
- Sarawak (2010) *Population and housing census of Malaysia*. Department of Statistics. Gov't printing office, Kuala Lumpur. Available from: [www.statistics.gov.my](http://www.statistics.gov.my).
- Sivapalan S, Hamzah J, Habibah A, Buang A, Er AC, Mohd Fuad MJ, Lyndon N (2011) The impact of institutional regulation and facilitation on cross-border trade. *World Applied Sci. J.* **13**, 18-22. DOAJ e-journals Database, ISSN 1818-4952.
- Schutz A (1976) *The phenomenology of the social world*. Heineman, London.
- Wilson M, Ann H (2011) Cooperatives and community development: a perspective on the use of cooperatives in development. *J. Community Practice* **19**, 48-61. DOI: 10.1080/10705422.2011.550260.

Yassin SM, Shaffril HAM, Hassan MS, Othman MS, Samah AA dan Bahaman AA (2010) Prospects of waterway development as a catalyst to improve regional and community socio-economy level. *Am. J. Econ. Bus. Admin.* **2**, 240-246. DOI: 10.3844/ajebasp.2010.240.246.